

О‘ЗBEKISTONDA IJTIMOIIY PEDADOGIKANING PAYDO BO‘LISHI MADANIY, TARIXIY, IJTIMOIIY-HUQUQIY SHART-SHAROITLARI

Kamolova Nigora, Xadjamuratova Zulfiya–

UMFT Universiteti, 550-guruh talabalari

Fan: Ijtimoiy pedagogika

O‘qituvchi-Haydarov Sulaymon

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika fanining shakllanish jarayoni, uning tarixiy ildizlari, madaniy va huquqiy asoslari keng yoritilgan. Maqolada milliy qadriyatlar, xalq tarbiyaviy tajribalari, mustaqillikdan keyingi davrda ijtimoiy pedagogika tizimining rivojlanish bosqichlari, shuningdek, ta’lim va ijtimoiy siyosatda bu sohaning tutgan o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy pedagogikaning jamiyat taraqqiyotidagi roli, ijtimoiy himoya tizimi bilan aloqadorligi hamda zamonaviy shart-sharoitlarda rivojlanish yo‘nalishlari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy pedagogika, ijtimoiy tarbiya, tarixiy jarayon, madaniyat, qadriyatlar, ta’lim tizimi, huquqiy asos, ijtimoiy muhit, mustaqillik, insonparvarlik

Kirish

O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika mustaqil fan sifatida shakllanishi uzoq tarixiy jarayonlar natijasidir. Insonning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishi, jamiyat bilan uyg‘un rivojlanishi qadimdan tarbiya, madaniyat va urf-odatlar orqali ta’minlanib kelgan. Xalqimizda “inson tarbiyasi — millat kelajagi” degan g‘oya azaldan mavjud bo‘lib, bu fikr ijtimoiy pedagogikaning ildizlari xalq pedagogikasiga borib taqalishini ko‘rsatadi.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston ijtimoiy taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo‘ydi. Shu jarayonda inson manfaatlarini birinchi o‘ringa qo‘ygan siyosat, ma’naviy tiklanish, ijtimoiy himoya tizimining rivojlanishi ijtimoiy pedagogika fanining shakllanishi va rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratdi. Bugungi

kunda bu fan nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyat kasb etib, insonparvarlik g'oyalari asosida yosh avlod tarbiyasini tashkil etishda muhim o'rin tutmoqda.

Asosiy qism

O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning paydo bo'lishi va rivojlanishi ko'p asrlik milliy tarbiya an'analari hamda madaniy-tarixiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liqdir. Qadimiy Sharq pedagogik tafakkurida insonni jamiyat bilan uyg'un holda tarbiyalash g'oyasi asosiy o'rin tutgan. Masalan, **Ahmad Donish, Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy** kabi mutafakkirlar insonning ma'naviy barkamolligi va ijtimoiy mas'uliyati haqida chuqur fikrlar bildirganlar. Ularning asarlarida shaxsning jamiyatlardagi o'ri, axloqiy kamoloti, oila va ta'limning ahamiyati haqida ilg'or g'oyalar ilgari surilgan. Bu fikrlar keyinchalik ijtimoiy pedagogika fani uchun nazariy asos bo'lib xizmat qildi.

O'zbek xalqining madaniy hayotida oila, mahalla, jamoa kabi ijtimoiy institutlar doimo tarbiya va ijtimoiylashuv markazi bo'lib kelgan. Ayniqsa, **mahalla institutining** tarbiyaviy roli o'ziga xosdir. Mahalla nafaqat yashash joyi, balki ijtimoiy nazorat, o'zaro yordam, bag'rikenglik va insoniy qadriyatlarni rivojlantirish o'chog'i sifatida xizmat qilgan. Bu holat ijtimoiy pedagogikaning amaliy ildizlarini shakllantirdi.

Tarixiy jihatdan olganda, O'zbekistonda ijtimoiy pedagogika g'oyalari XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab pedagogika tizimiga singa boshladi. Ammo u mustaqil fan sifatida faqat **O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin**, ya'ni 1990-yillarning boshlarida shakllandi. Mustaqillik ta'lim va ijtimoiy siyosatni insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda qayta tashkil etish zaruratini tug'dirdi. Shu davrda "inson qadri" tushunchasi davlat siyosatining markaziga qo'yildi, bu esa ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi uchun g'oyaviy va huquqiy poydevor yaratdi.

O'zbekiston Respublikasining **"Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (1997)** va **"Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"** ijtimoiy pedagogikaning shakllanishida muhim o'rin tutdi. Bu hujjatlar ta'limning insonparvarlik yo'nalishini belgilab berdi, shuningdek, pedagogning ijtimoiy vazifasini kengaytirdi. Endilikda o'qituvchi nafaqat

bilim beruvchi, balki ijtimoiy muammolarni hal qiluvchi, shaxsning rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi tarbiyachi sifatida qaralmoqda. Shu boisdan ijtimoiy pedagogika fani pedagogik ta'lim tizimiga bosqichma-bosqich kiritildi.

Madaniy va ma'naviy omillar ham bu fanning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Mustaqillikdan keyingi davrda milliy qadriyatlar, urf-odatlar, xalq og'zaki ijodi, diniy bag'rikenglik va milliy birlik tushunchalari tiklandi. Ushbu qadriyatlar yosh avlodni ijtimoiylashuv jarayonida muhim axloqiy mezonlarga aylana boshladi. Shuning uchun ijtimoiy pedagogika milliy g'oyalar va ma'naviy meros bilan uyg'unlashgan holda rivojlanmoqda.

Ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlar ham ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishida asosiy omillardan biridir. O'zbekiston Respublikasida inson huquqlarini himoya qilish, yoshlar va bolalar siyosatini amalga oshirish, ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish borasida qabul qilingan bir qator qonun va dasturlar bunga misoldir. Xususan, **“Yoshlar siyosati to'g'risida”gi Qonun**, **“Nogironlar huquqlari to'g'risida”gi Qonun**, **“Oila kodeksi”**, **“Mahalla to'g'risida”gi Qonun** va boshqa normativ hujjatlar ijtimoiy pedagoglar faoliyatining huquqiy asoslarini yaratdi.

Bu hujjatlar ijtimoiy pedagogikaning asosiy maqsadini — insonning ijtimoiy muammolarini hal etish, uni jamiyat hayotiga faol jalb etish, har bir shaxsning huquq va manfaatlarini himoya qilish kabi yo'nalishlarda mustahkamlab berdi. Shu bilan birga, bu huquqiy asoslar ijtimoiy pedagoglarni davlat va jamoat tashkilotlari tizimida faoliyat yuritish imkonini yaratdi.

Hozirgi kunda ijtimoiy pedagogika O'zbekiston ta'lim tizimida mustahkam o'rin egallab, ijtimoiy ish, psixologiya, sotsiologiya fanlari bilan uzviy bog'liq holda rivojlanmoqda. Universitet va pedagogika institutlarida bu yo'nalish bo'yicha mutaxassislar tayyorlanmoqda. Shuningdek, mahalla tizimida ijtimoiy pedagoglar faoliyati yanada kengayib, yoshlar, bolalar va oilalar bilan ishlash samaradorligini oshirmoqda.

Shu tarzda, madaniy, tarixiy va ijtimoiy-huquqiy omillar o‘zaro uyg‘unlashib, O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika fanining shakllanishi va rivojlanishi uchun mustahkam zamin yaratdi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika uzoq tarixiy jarayonlar, boy madaniy meros va mustaqillik davridagi ijtimoiy-huquqiy islohotlar natijasida shakllandi. Xalq pedagogikasining tarbiyaviy tajribalari, mahalla institutining ijtimoiy roli, milliy qadriyatlarning tiklanishi hamda inson huquqlariga asoslangan davlat siyosati bu sohaning rivojlanishida hal qiluvchi omil bo‘ldi.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika fani nafaqat ta‘lim tizimining muhim tarkibiy qismi, balki ijtimoiy barqarorlik, insonparvarlik va milliy birlikni mustahkamlovchi amaliy sohaga aylanmoqda. U kelajakda jamiyatning ma‘naviy va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladigan eng dolzarb yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo‘llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.

7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.